

Отримано: 3 вересня 2019 року

Прорецензовано: 16 вересня 2019 року

Прийнято до друку: 23 вересня 2019 року

e-mail: chernenko.pnpu@rambler.ru

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-7(75)-171-173

Черненко В. О. Формування іншомовної комунікативної компетенції у читанні студентів вищих навчальних закладів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75), жовтень. С. 171–173.

УДК 378.035:316.772.4]:811.111

Черненко Вікторія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ЧИТАННІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття присвячена проблемі формування іншомовної мовленнєвої компетенції у читанні студентів вищих навчальних закладів. В статті розмежовуються поняття мовленнєвої та мовної компетенції, виділяються основні компоненти комунікативної компетенції, розглядаються види мовленнєвої діяльності. Значна увага звертається на особливості читання як виду мовленнєвої діяльності. У статті розглядаються основні етапи та цілі формування іншомовної комунікативної компетенції у читанні, характеризується основна мета кожного етапу, чітко вказуються знання і уміння, котрі має здобути студент на кожному етапі формування іншомовної комунікативної компетенції у читанні. У статті також звертається увага на вправи, котрі доцільно використовувати на певному етапі, аналізуються сучасні підручники англійської мови для студентів вищої школи

Ключові слова: комунікативна компетенція, мовленнєва компетенція, читання, мовленнєва діяльність, іншомовна комунікативна компетенція.

Victoria Chernenko,

PhD in Pedagogy, Associate Professor

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

FORMING FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN READING OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article deals with the problem of forming foreign language competence in reading of students of higher educational establishments. The article is based on the provisions of the Common European Recommendations on Language Education, which discusses recommended levels of foreign language proficiency, foreign language learning competences, language learning and teaching processes, assignments and their role in language learning. The article distinguishes the concepts of speech and language competence, identifies the main components of communicative competence, and examines the types of speech activity. Much attention is paid to the features of reading as a kind of speech activity. The article discusses the main stages and goals of forming a foreign language communicative competence in reading, outlines the main purpose of each stage, clearly specifying the knowledge and skills that a student must acquire at each stage of forming a foreign language communicative competence in reading. The article also draws attention to exercises that are appropriate to use at a certain stage, analyzing modern English textbooks for high school students. In the article the author provides examples of different types of exercises for the formation of foreign language communicative competence in reading. The author also considers the role of home-reading and its importance in forming foreign language learning competence in reading.

Key words: reading, language competence, foreign language proficiency, communicative competence, speech activity.

З метою забезпечення ефективного вивчення іноземних мов було розроблено Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. Рекомендації Ради Європи забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо. Вони у доступній формі описують, чого мають навчитися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання і вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно. Рекомендації включають і рівні володіння мовленням, які дозволяють визначити рівень володіння іноземною мовою тих, хто навчається, на кожному ступені навчання або впродовж цілого життя [1].

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти з мовної освіти зазначається, що використання мови, в тому числі і її вивчення, включає в себе дії, що використовуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних агентів розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і комунікативних. Загальні компетенції користувачів або тих, хто вивчає мову, складаються, зокрема, з їхніх знань, умінь та життєвого досвіду, а також з їхнього уміння вчитися. Розрізняють поняття мовна та мовленнєва компетенції. Мовна компетенція – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в лексиці, граматиці, стилістиці, фонетиці тощо. Мовленнєва компетенція – це вдосконалення комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні та письмі; це уміння формувати свою мовленнєву і немовленнєву поведінку [1].

Комунікативна мовленнєва компетенція складається з декількох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. До кожного з цих компонентів входять знання, вміння, навички. Лінгвістичні компетенції включають лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння. Соціолінгвістичні компетенції стосуються соціокультурних умов користування мовою. Прагматичні компетенції пов'язані з функціональним вживанням лінгвістичних засобів.

Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів у чотирьох видах мовленнєвої діяльності – говорінні, аудіюванні, письмі і читанні. Формування комунікативної компетенції у кожному окремому виді мовленнєвої діяльності проходить протягом трьох етапів: початкового, основного та просунутого. В залежності від виду мовленнєвої діяльності кожен етап може тривати від одного місяця до двох років.

Розглянемо особливості формування комунікативної компетенції у читанні. Читання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який належить до писемної форми мовлення. Результатом читання є розуміння змісту графічно закодованої

літературної мовленнєвої посилки та інтегрування смислу, що йому відповідає. Цей процес здійснюється на основі навичок і вмінь, сформованих у читача, які й складають власне мовленнєву компетенцію. Формування іншомовної комунікативної компетенції у читанні, як і у всіх інших видах мовленнєвої діяльності, проходить три основних етапи. Початковий етап даного виду мовленнєвої діяльності триває максимум один рік. Метою даного етапу є забезпечення вільного читання мовою, що вивчається, оригінальних автентичних текстів невисокого рівня змістовної та мовної складності, написаних з використанням обмеженого, але дуже ретельно дібраного мовного і мовленнєвого матеріалу.

Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти метою даного етапу є здобуття рівня розвитку мовленнєвої компетенції у читанні B2. Це означає, що по завершенню початкового етапу студенти повинні стати незалежними користувачами та оволодіти певними вміннями у читанні. Студенти повинні уміти розуміти та комунікативно реагувати на інформацію в рамках тематики для даного етапу читання, що подана у текстах-розповідях та -описах, особистих листах, газетних статтях, доповідях, оригінальних художніх текстах тощо. Студенти повинні вміти здогадуватися про значення незнайомих слів та виразів за контекстом, через морфологічний аналіз, за аналогією зі знайомими словами у рідній мові та мові, що вивчається, впізнавати ключові речення, розуміти комунікативну функцію речень, розуміти головні ідеї тексту, розуміти головну ідею та інформацію, що її підкріплює, ідентифікувати головні положення в тексті та вміти резюмувати їх, знаходити та розуміти різні види інформації в тексті, розуміти загальний зміст тексту, уміти розміщувати послідовність подій в тексті в логічному порядку, розуміти висловлені в тексті висновки, впізнавати послідовність аргументів у розгляді основного питання в тексті, прогнозувати розвиток текстової інформації.

Основний етап формування іншомовної мовленнєвої компетенції у читанні триває максимум два роки і має закінчитися до кінця третього курсу. Метою даного етапу є розуміння широкого спектру досить складних та об'ємних текстів та розуміння імпліцитного значення. Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти по закінченню основного етапу студенти мають досягти рівня C1, де зазначається, що студент має розуміти довгі та складні документальні та літературні тексти, оцінювати особливості їхнього стилю, розуміти спеціалізовані статті та довгі технічні інструкції, навіть якщо вони не стосуються сфери діяльності користувача. Задля досягнення даного рівня студенти мають оволодіти низкою умінь, а саме: детально розуміти, комунікативно реагувати та інтерпретувати як експліцитну, так і імпліцитну інформацію, наведену у статтях, звітах, рекламі, брошурах, оригінальних художніх текстах без будь-яких обмежень, впізнавати парафразові значення поширених ідіом, розуміти відношення всередині речення та між реченнями в абзаці, розуміти відношення між частинами тексту, що створюються за допомогою лексичних засобів зв'язку, розуміти відношення між частинами тексту, що створюються за допомогою граматичних засобів зв'язку, розуміти структуру тексту, знаходити необхідну інформацію через ознайомлювальне читання текстів великого обсягу та високого рівня складності, швидко ідентифікувати основний зміст новин, статей, доповідей через переглядове читання, розуміти всі деталі змісту тексту, знаходити необхідну інформацію через ознайомлювальне читання текстів високої складності та значного обсягу, вибирати певну інформацію з тексту, робити загальні висновки з тексту, робити висновки щодо теми та основної ідеї, розуміти підтекст, впізнавати думки, ставлення автора, експліцитно висвітлені в тексті, робити висновки відповідно до лексики, обраної автором тексту, уміти інтерпретувати текст з огляду на заголовки, ілюстрації, шрифт, робити висновки з огляду на те, які граматичні структури обирає автор, розрізняти стилістичні фігури мовлення, ідентифікувати у якому значенні, буквальному чи фігуральному, вжито висловлювання.

Просунутий етап формування іншомовної комунікативної компетенції в читанні триває близько двох років і продовжується до завершення терміну навчання у вищому навчальному закладі. На даному етапі відбувається остаточне удосконалення мовленнєвої компетенції в читанні за рахунок розширення можливостей читання текстів високої складності з точки зору мовного і мовленнєвого матеріалу. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти метою просунутого етапу є досягнення рівня C2. Основною ціллю даного етапу є удосконалення навичок і умінь читання, набутих на попередніх етапах, а саме умінь студента без особливих зусиль розуміти практично усі форми писемного мовлення, абстрактні, складні у структурному та лінгвістичному плані тексти. по завершенню просунутого етапу студент має уміти детально розуміти та інтерпретувати експліцитну та імпліцитну інформацію, подану у великих за обсягом складних текстах, яка стосується не лише спеціалізації студента, уміти впізнавати різні жанри та типи дискурсу, інтерпретувати текст щодо прихованого смислу, ставлення та стилю, уміти порівнювати тексти у плані стилістичних варіацій, впізнавати упереджене викладення дослідної інформації, якщо упередження проявляється через підбір лексичних засобів, робити висновки, що стосуються поданих характеристик у тексті, робити висновки щодо поданих у тексті стилістичних фігур, оцінювати доцільність використання образів у тексті, візуальних матеріалів, аналізувати використання специфічної авторської пунктуації, читати та інтерпретувати різні графічні дані, робити висновки, що стосуються паралінгвістичних характеристик тексту [2, с. 86].

На просунутому етапі формування іншомовної комунікативної компетенції в читанні на передній план у процесі навчання і досягненні цілей навчання виходить професійно-орієнтований компонент. Він полягає у розвитку умінь читати професійну літературу за фахом, яка потрібна для професійного зростання майбутніх фахівців. Сюди входить читання наукових статей без обмежень складності, підручників, монографії з обраної спеціалізації. На даному етапі студенти можуть використовувати літературу іноземною мовою задля підготовки проєктної роботи, наукових досліджень, написання наукових робіт, підготовки статей та доповідей на конференціях.

Для формування іншомовної комунікативної компетенції в читанні розроблено систему вправ, котрі допомагають досягнути мети та цілей кожного етапу. Першою групою вправ є вправи техніки читання. До техніки читання слід віднести фонологічні навички – навички розпізнавання графемно-фонемних зв'язків, слів та словосполучень, прогнозування форми слів, синтагматичного членування речень та їх інтонаційного оформлення. Ця категорія вправ базується на читанні вголос і використовується задля усунення будь-яких недоліків читання у студентів. Вправи для удосконалення фонологічних навичок читання слід проводити лише на матеріалі текстів, абзаців, уривків, окремих діалогів, а не на матеріалі окремих слів, словосполучень та речень. Оскільки техніка читання функціонує лише на текстовому рівні, читання окремих слів та речень не розвиває її як таку. Приклад завдання на удосконалення фонологічних навичок читання: *Прочитайте діалог, в якому*

містяться виділені слова із складною для вас орфографією. Визначте їхнє звучання та прочитайте діалог вголос. Зазначене завдання є прикладом вправ на розпізнання графемно-фонемних зв'язків.

Наступною групою вправ є вправи на розвиток лексичних навичок читання. До неї входять: вправи на розпізнавання форми слова та розпізнавання слова за інформативними ознаками без прочитання його повністю; вправи на співвідношення форми слова та вибір того значення слова, що відповідає контексту. Вправи даної групи досить широко представлені у навчально-методичному посібнику під редакцією Н.В. Тучиної «A Way to Success: English for University Students. Year 1». Завдання однієї з вправ: *Put each of the following words or phrases in the correct place in the passage below.* [3, с. 101]. Вправа передбачає доповнення тексту шляхом обрання необхідного слова чи словосполучення із списку, поданого перед текстом.

До вправ на формування іншомовної мовленнєвої компетенції у читанні також належать вправи на розвиток граматичних навичок, а саме розпізнавання граматичної структури зі значенням і смислом. Використовуючи даний тип вправ доцільно поєднувати із вивченням граматичного матеріалу.

До вправ на удосконалення техніки читання також належать вправи на: уміння розпізнавати смислові та синтаксичні зв'язки всередині речень, між реченнями та частинами тексту; уміння користуватися потенційним словником; уміння користуватися одномовними та двомовними словниками; дотримуватися норм стосовно темпу читання, уміння регулювати цей темп – прискорювати чи уповільнювати в залежності від цілей читання; володіти різними режимами читання, а саме переглядовим, ознайомлювальним, вивчаючим, пошуковим, критичним, а також змінювати режим відповідно до цілей читання та умов змінювати стратегію читання – читати «зверху-вниз» або «знизу-вверх». Вправи на удосконалення техніки читання застосовуються у навчальному процесі лише на початковому етапі, якщо мова йде не про спеціалізовані навчальні заклади із вивчення іноземних мов. У іншому разі техніка читання удосконалюється не окремо, а у процесі виконання вправ комунікативного характеру, що відпрацьовують змістовий аспект читання.

Наступним групою вправ є вправи для розвитку умінь читання як виду мовленнєвої діяльності. Зазначена група вправ стосується змістового аспекту читання. За допомогою вправ даної групи формується мовленнєва діяльність, уміння читати і розуміти цілісні тексти, а не окремі його елементи. Вправи, що належать до цієї системи мають бути комунікативними або умовно-комунікативними, але обов'язково вмотивованими.

До системи вправ для навчання читання як виду мовленнєвої діяльності належать наступні завдання: вправи що будуються за схемою «передчитання-читання-післячитання»; вправи на розвиток вміння прогнозувати зміст тексту перед його прочитанням, вправи на розвиток вміння читання у різних режимах; вправи на розуміння основного змісту тексту, вправи на пошук необхідної інформації у тексті, вправи на розвиток умінь інтерпретації тексту, встановлення його підтексту, встановлення емоційного аспекту викладення, визначення ставлення автора тексту до поданої ним інформації; вправи на розвиток умінь визначати структуру та композиційні особливості тексту, розрізняти жанрові та стилістичні особливості.

Для формування іншомовної мовленнєвої компетенції у читання велику роль відіграє домашнє читання та індивідуальне читання. Домашнє читання передбачає ознайомлення групою студентів із спільним уривком чи окремим твором іноземною мовою, а також подальше обговорення подій, відображених у творі, основної ідеї та проблем, вчинків героїв, аналіз персонажів, прогнозування подальшого розвитку подій, створення уявних ситуацій і можливих варіантів їх вирішення студентами тощо.

Індивідуальне читання передбачає прочитання кожним студентом окремого уривку чи твору із подальшим представленням його у вигляді доповіді, презентації, дискусії тощо.

Домашнє та індивідуальне читання сприяє розширенню словникового запасу, розвиває вміння користуватися потенційним словником, накопичувати знання різних ідіоматичних, сленгових виразів, стилістичних форм. Дані види читання також сприяють підвищенню інтересу до читання іноземною мовою поза навчальним процесом, привчають до читання задля задоволення та сприяють вивченню іноземної мови впродовж життя.

Формування іншомовної комунікативної компетенції у читанні є досить важливою складовою частиною механізму вивчення іноземної мови, що сприяє розвитку інших видів іншомовної мовленнєвої діяльності, аудіюванню, говорінню та письму, засвоєнню лексичних, граматичних та стилістичних мовних норм, розвиває критичне мислення, спонукає до творчості.

Література:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор педагогічних наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: Навчальний посібник. К.: Фірма «ІНКОС», 2006. 248 с.
3. Тучина Н. В., Жарковська І. В., Зайцева Н. О. та ін. A Way to Success: English for University Students. Year 1. Харків : Фоліо, 2011. 336 с.